

Шилюк О. І.,

кандидат історичних наук, заступник директора з питань інформаційних технологій Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

**ПИТАННЯ ОЦИФРОВКИ КОЛЕКЦІЇ БУКОВИНСЬКОЇ ПРЕСИ
ЯК ЦІННОГО ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ,
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХІХ–ХХ СТ.**

Періодична преса – вид історичних джерел, який представлений довготривалими виданнями періодичного характеру, функціями яких є організація суспільної думки, здійснення ідеологічного впливу, інформаційне обслуговування економічної діяльності, встановлення зворотного зв'язку в системі управління тощо. На Буковині перша крайова газета «*Bucovina*» почала видаватися у 1848 р. та виходила німецькою і румунською мовами. З 1862 р. стала виходити урядова газета «*Bukowina*», перетворена пізніше у «*Czernowitzer Zeitung*». Видання україномовних газет започаткувала «Буковинська зоря», яка виходила в 1870–1871 рр. Упродовж 1885–1910 рр. виходила українська газета «Буковина». У 1885 р. в герцогстві Буковина уже виходило 10 періодичних видань. Наприкінці ХІХ ст. кількість періодичних видань на Буковині помітно зросла. Крім 12 українських газет, виходили 42 німецькомовні, 8 румуномовних та 1 польський часописи. Серед газет тієї доби варто згадати німецькомовні видання: «*Bukowinaer Zeitung*», «*Bukowinaer Pedagogische Blatter*», «*Bukowiner Rundschau*», «*Czernowitzer Tagblatt*», «*Czernowitzer Zeitung*», «*Volkspresse*», «*Vorwarts*», газети румунською мовою: «*Desteptarea*», «*Patria*», «*Privitorul*», польський часопис «*Gazeta polska*». Згадані та інші періодичні видання містили цінну інформацію комплексного, синтетичного характеру щодо політичної історії, соціально-економічного та культурного життя у герцогстві Буковина,

крайовій столиці – Чернівцях, сусідніх землях Габсбурзької монархії, країнах Центральної, Південно-Східної, Східної, Західної Європи, а також про події в інших частинах світу. В умовах полікультурності й багатомовності на Буковині було створено унікальне інформаційно-пресове середовище, в якому кожна національна група мала власні друковані органи, які не тільки представляли й відстоювали інтереси власних громад, але й також реагували на культурну, політичну, господарську активність інших етнічних груп й народів.

Наукова бібліотека Чернівецького національного університету є однією з найстаріших бібліотек України. Особливий історичний шлях пройшла книгозбірня від Крайової бібліотеки Буковини до наукової бібліотеки Чернівецького університету, що вплинуло на специфіку та оригінальність її фондів [1]. Відділ рідкісних та цінних книг Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича засновано у вересні 1986 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 472-р від 19.08.2002 р. фонд відділу визнано науковим об'єктом, що становить національне надбання держави.

Газетна періодика займає особливе місце в структурі фондів наукової бібліотеки ЧНУ та є досить вагомим джерелом для наукових досліджень. Щороку біля двох десятків науковців з інших країн (зокрема Австрії, Великобританії, Канади, Німеччини, Польщі, Росії, Румунії, Чехії та ін.) працюють в бібліотеці університету саме з періодичними виданнями фонду відділу рідкісних та цінних книг. Також надходять запити на електронні версії окремих публікацій з газет, але незадовільний фізичний стан документів та відсутність цифрових копій не дозволяють в повній мірі забезпечити всі інформаційні потреби. Тематика дослідження періодичних видань, у тій чи іншій формі присутня на багатьох наукових конференціях, зокрема у 2008 р. проведено Міжнародну наукову конференцію «Преса на Буковині в 1900–1945 рр.», організовану Чернівецьким університетом, Мюнхенським університетом (Німеччина) та університетом м. Портсмут (Великобританія) [2]. Дослідженням періодичних видань краю, їх значущості як історичних джерел присвячені роботи багатьох науковців [3–6].

Усього у фонді Наукової бібліотеки Чернівецького університету налічується понад 400 назв газет (до 1940 р.) на німецькій, румунській, українській, польській та ін. мовах. Перші підшивки газет датуються 1862 р. За майже півтора столітню історію багато з них знаходяться в незадовільному фізичному стані, що значно обмежує доступ до них.

Усі колекції, на жаль, страждають від псування паперу і фізичний стан документів стрімко погіршується. Багато назв, підшивок чи номерів окремих газет, які були вказані в якості джерел у публікаціях вчених двадцятого століття, на даний час недоступні, оскільки вони були знищені через погані умови зберігання, або через крихкість газетного паперу, або втрачені під час військових дій. З огляду на це, а також враховуючи значущість крайової преси Буковини як важливого комплексного історичного джерела, в науковій бібліотеці ЧНУ сьогодні приділяється увага дослідженню газетних колекцій та проведенню комплексу робіт направлених на збереження даних документів та популяризацію і розширенню доступу до них.

У питанні створення цифрових копій, у 2014 р. розпочато співпрацю з кафедрою оптики і видавничо-поліграфічної справи Інституту фізико-технічних та комп'ютерних наук ЧНУ: підготовлені вихідні цифрові копії документів (підшивок та назв газет, окремих книг) є основою для виконання дипломних та магістерських робіт студентів по створенню електронних видань.

Робота з колекціями газет науковою бібліотекою ЧНУ проводиться в декількох напрямках, зокрема:

1) оцифровка першої україномовної газети краю «Буковина». Формування колекції україномовних періодичних видань;

2) колекція перших газет краю (переважно офіційні видання німецькою мовою). Передбачається співпраця з Австрійською національною бібліотекою;

3) чернівецька преса міжвоєнного періоду – 1918-1940 рр.;

4) поточна оцифровка.

Детальніше по напрямкам.

1. Технічно проведена вся робота по оцифровці всіх номерів газет «Буковина», які наявні у фондах бібліотеки (1885–1909 рр.) та «Буковина. Видає “Союз українських послів на Буковині”» (1915–1918 рр.). Підшивки за 1885 та 1886 рр. виставлено для доступу на сайт бібліотеки [7]. Усі інші номери на читацькому комп’ютері в читальному залі відділу рідкісних книг та рукописів. Підготовлено цифрову копію дитячого часопису «Українська ластівка» (1933–1940 рр.).

2. У процесі листування та відвідання Австрійської національної бібліотеки досягнуто попередні домовленості про співпрацю в проєкті ANNO [8]. Проводиться робота по узгодженню роботи по формуванню повних колекцій назв, відсутніх примірників та сторінок.

3. Газети міжвоєнного періоду (1918–1940 рр.), особливо значима та цінна з наукової та дослідницької точки зору колекція місцевих періодичних видань, частина фонду відділу рідкісних та цінних книг. Це понад 50 назв на українській, румунській, польській і німецькій (включаючи ідиш та іврит) мовах. Багато із даних видань залишились в одиничних примірниках та неповних комплектах, а також знаходяться в незадовільному фізичному стані, що зумовлює їх обмежене використання. Передбачається підготувати друкований каталог «Чернівецька преса міжвоєнного періоду – 1918–1940 рр.» та провести оцифрування орієнтовно 50 назв найбільш повних комплектів чернівецьких періодичних видань 1918–1940 рр., наявних у фондах Наукової бібліотеки Чернівецького університету, з представленням доступу до цифрових копій як в локальній мережі бібліотеки, так і через глобальну мережу Інтернет (орієнтовно понад 25 тис. сторінок). Передбачаються контакти з Чернівецьким обласним державним архівом, зарубіжними бібліотеками (в першу чергу Румунії та Австрії) з метою створення якнайповнішої повнотекстової бази даних чернівецьких періодичних видань міжвоєнного періоду.

4. У процесі поточної оцифровки аналізується фізичний стан газетного фонду. У випадку необхідності проводиться оцифровка з метою уникнення руйнування при активному використанні окремих назв (підшивок).

Підсумком проведеної роботи передбачається створення окремого розділу на сайті наукової бібліотеки ЧНУ чи окремого порталу «Газети Буковини», який забезпечить вільний доступ науковців та широких кіл користувачів до унікального інформаційного ресурсу і в той же час дозволить зберегти оригінали від руйнування.

Список використаних джерел

1. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: до 160-ї річниці від дня заснування: путівник [Електронний ресурс] / уклад. : Н. М. Загородна, О. І. Шилюк. – Чернівці, 2012. – 46 с. – Режим доступу : <http://arr.chnu.edu.ua/handle/123456789/945>.

2. Arbeitskreis Czernowitzer Presse (International Network) [Чернівецька преса – робоча група] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.port.ac.uk/centre-for-european-and-international-studies-research/research-projects/arbeitskreis-czernowitzer-presse-international-network/>. – Назва з екрану.

3. Бойко А. «Candela» – несподівана знахідка в архівному океані [Електронний ресурс] / Бойко А. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/43342/.

4. Ботушанський В. М. Німецькомовна преса Буковини про деякі аспекти національно-культурного життя буковинських українців (друга половина ХІХ–початок ХХ ст.) / Ботушанський В. М. // Питання історії України : збірник наукових статей. – Чернівці : Золоті литаври, 2000. – Т. 4. – С. 406–412.

5. Василик Л. Іван Франко і буковинська періодика кін. ХІХ – поч. ХХ ст. / Л. Василик // Буковинський журнал. – 2007. – № 1. – С. 150–164.

6. Романюк М. М. Українські часописи Північної Буковини (1870–1940 рр.): Історико-бібліографічне дослідження / М. М. Романюк, М. В. Галушко ; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. Наук.-дослід. центр періодики. – Л. : Фенікс, 1999. – 428 с.

7. Буковина : газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02infres/04elib/01buk>.

8. ANNO – AustriaN Newspapers Online [Австрійські газети онлайн] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://anno.onb.ac.at/>. – Назва з екрану.